

L'estudi dels carnívors (mamífers) del bosc de Poblet

Christian Pomares Latorre. Biòleg. CHNCB

Introducció

El bosc de Poblet és un espai natural protegit que integra el Paratge Natural d'Interès Nacional de la Vall del Monestir de Poblet (PNIN de Poblet), la Reserva Natural Parcial del barranc de la Trinitat i la Reserva Natural Parcial del barranc del Titllar. Situat íntegrament a la comarca de la Conca de Barberà, té unes 3.379 ha de superfície i forma part del massís muntanyenc de les muntanyes de Prades, que pertany a la Serralada Prelitoral Catalana.

Aquest espai té un paisatge eminentment forestal format principalment per comunitats d'alzinars, rouredes, on destaca la roureda de roure reboll (*Cephalanthero-Quercetum pyrenaicae*), i per pinedes, on també destaca la pineda primària de pi roig (*Arctostaphylo-Pinetum catalaunicae*).

El relleu és molt accidentat, amb nombroses carenes i barrancs de pendents fortes que drenen les aigües, sovint intermitents, cap a la vall del riu Francolí. Els materials predominants són granits i pissarres que formen el sòcol Paleozoic, i a les parts elevades hi trobem gresos, conglomerats i calcàries que formen la cobertura Mesozoica.

En general, la fauna del bosc de Poblet, està formada principalment per espècies típicament mediterrànies però les característiques particulars d'altitud i orientació d'aquest espai han determinat la presència d'algunes espècies amb requeriments eurosiberians, fet que li dona una especial singularitat.

Els carnívors del bosc de Poblet

Els carnívors formen un grup de mamífers que es caracteritzen per tenir tots ells les anomenades dents carnívores, molars amb una morfologia especialitzada per triturar i consumir carn, així i tot, no tots els carnívors són menjadors de carn. Hi ha espècies terrestres i espècies aquàtiques. Els carnívors terrestres engloben unes 240

el cas del gat salvatge l'estat de les seves poblacions, i fins i tot la seva presència al bosc de Poblet, actualment és una incògnita.

La guineu és el carnívor més abundant de la Península Ibèrica. Es tracta d'un animal oportunista que explota tota mena d'hàbitats, des dels forestals fins

Figura 1. EL barranc de St. Bernat o de la Pena és un dels més interessants faunísticament parlant del Paratge Natural de Poblet.

espècies a tot el món distribuïdes per tots els continents excepte a l'Antàrtida. A Catalunya viuen 13 espècies de les 16 que viuen a la Península Ibèrica.

Al Paratge Natural de Poblet s'hi han detectat 7 espècies: un cànid, la guineu (*Vulpes vulpes*), un vivèrrid, la geneta o gat mesquer (*Genetta genetta*), quatre espècies de mustèlids, la fagina (*Martes foina*), la mostela (*Mustela nivalis*), el toixó (*Meles meles*), i el turó (*Mustela putorius*), i una espècie de fèlid, el gat salvatge (*Felis sylvestris*). Així i tot, tant en el cas del turó com en

els agrícoles. Té activitat nocturna i crepuscular encara que no és rar veure-la de dia. La seva alimentació és molt generalista, conills, ocells, rosegadors, fruits i, fins i tot, deixalles que troba als abocadors.

La geneta és un animal procedent del nord d'Àfrica introduït a la Península Ibèrica fa uns quants segles probablement pels àrabs. És un animal que té predilecció per les zones forestals amb recobriments de roques i amb petits cursos d'aigua. Exclusivament nocturn, s'alimenta principalment de micromamífers, ocells i invertebrats. Són molt característiques les latrines

(acumulacions d'excrements) que situa en llocs elevats.

La fagina és un mustèlid de mida mitjana, bastant comú, que ocupa hàbitats força variats encara que prefereix les zones forestals amb formacions rocoses. És principalment d'hàbits nocturns i crepusculars encara que se la pot arribar a observar de dia. S'alimenta de micromamífers, petits ocells, ous, insectes, etc. Els seus excrements són molt característics.

La mostela és un petit mustèlid molt agressiu, voraç i gran caçador. Captura petits rosegadors, ocells, rèptils i insectes. Freqüenta tot tipus de boscos, conreus, garrigues i construccions humanes. És un animal discret, ràpid i difícil de detectar.

El toixó és el mustèlid més gran de tots. Es tracta d'un animal molt territorial, d'alimentació omnívora, devora molts insectes i cucs de terra, i habita tota mena de boscos, sobretot si es troben rodejats de clarianes o de conreus on es desplaça per alimentar-se. És un animal de costums nocturnes que viu en grups familiars de fins a dotze individus. Són molt conegudes les anomenades "teixoneres", caus

Figura 2. Rastre de fagina (*Martes foina*)

excavats sota terra amb múltiples galeries i entrades.

El turó és un mustèlid força desconegut, molt discret, que encara que no es coneix molt bé les seves preferències d'hàbitat hi ha una idea generalitzada que es troba lligat als ambients aquàtics, així i tot, també se la trobat en zones de pinedes i matollars. Té una alimentació molt variada protagonitzada per petits rosegadors, amfibis i rèptils, i és de costums nocturnes.

Finalment, el gat salvatge, és l'únic fèlid salvatge de la Península Ibèrica juntament amb el linx. Es tracta d'un animal corpulent, discret, nocturn i solitari. S'alimenta principalment de rosegadors i conills, i habita les zones forestals, sobretot amb cobertura arbòria encara que també freqüenta els matollars. Les seves poblacions en moltes zones tenen problemes perquè s'hibrida fàcilment amb el

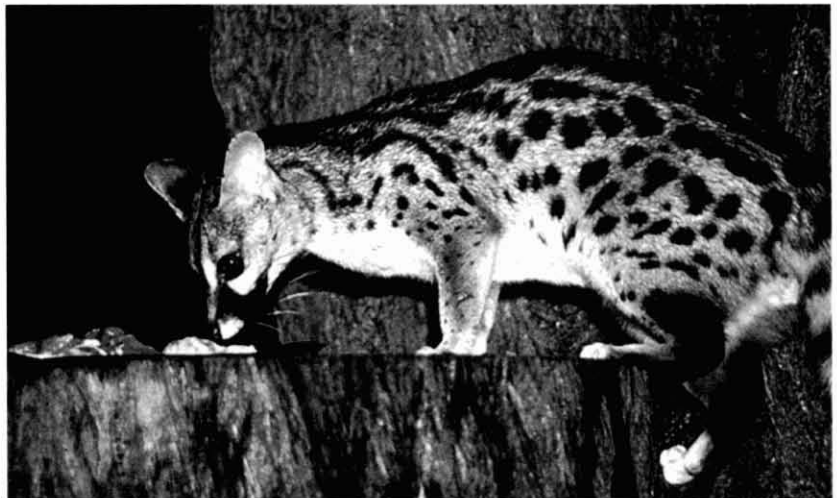

Figura 3. La geneta (*Genetta genetta*) és un dels carnívors més fàcils de detectar per les seves característiques latrines.

gat domèstic.

Fins a l'actualitat no s'havia realitzat un estudi concret dels carnívors del bosc de Poblet. Les úniques dades que tenim d'aquestes espècies a la zona són de contactes visuals personals, animals morts trobats i també d'algun estudi aïllat sobre la dieta d'alguna espècie. Aquestes dades van ser recollides en un primer inventari de la fauna del PNIN realitzat l'any 2000 per membres del Centre d'Història

Natural de la Conca de Barberà i amb el suport del Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya.

Per tal d'augmentar el coneixement d'aquestes espècies en aquest espai que és refugi de fauna salvatge, el mes de gener d'aquest any membres del Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà han endegat un estudi d'aquest grup també amb el suport del Departament de Medi Ambient.

La metodologia d'estudi dels carnívors

Com ja hem comentat en aquest escrit els carnívors, en general, són animals de costums nocturnes, discrets, moltes vegades d'àmplia distribució i per tant molt difícils de detectar i d'estudiar. És més, és quasi impossible tenir dades fiables de densitat d'espècies, en canvi no tant de tenir dades d'absència

i/o presència d'espècies, i també d'abundància. Tots els mètodes per estudiar aquestes espècies es divideixen en dos grans grups: els directes i els indirectes.

Els principals mètodes directes són l'observació directa, el trampeig fotogràfic i el trampeig en viu. L'observació directa és un mètode que sovint dona pobres resultats i no és vàlid en tot tipus d'hàbitats. Sovint es porta a terme fent transectes nocturns, amb l'ajut

Figura 4. El toixó (*Meles meles*) acostuma a dipositar els excrements en letrines vora els talussos dels camins.

d'un focus potent. El trampeig fotogràfic, si bé no és observació directa, si que ens dona una imatge de l'animal. La tècnica consisteix en col·locar una càmera fotogràfica en un lloc adient (prop de passeres, prop de latrines, etc.) que es dispara quan l'animal entra en el seu camp focal. Aquesta tècnica és molt útil en carnívors de costums nocturnes. La càmera es dispara després que es generi un senyal elèctric mitjançant diversos sistemes. El trampeig en viu implica la captura de l'animal. La captura ens permet obtenir un nivell d'informació que no seria possible d'una altra manera. Amb la captura podem obtenir dades de detecció i localització d'espècies i de quantificació de poblacions. Per capturar-los hi ha diversos tipus de paranys i molt sovint generen problemes greus d'estrès als animals.

Els mètodes indirectes es basen en l'estudi dels rastres i les restes fruit de l'activitat dels animals. Un rastre és tota aquella marca detectable que deixen els animals en el medi i que perdura un cert temps, com per exemple petjades, traces, furgades, passeres, etc. Com extracta de deformacions del substrat, en principi els rastres són no recol·lectables. Així i tot, podem "recol·lectar-los" utilitzant diferents tècniques com els calcs

i els motlles.

Les petjades són els rastres més coneguts i emprats per tal de detectar i estudiar els carnívors i altres mamífers.

Per trobar petjades

Figura 5. Els nombrosos senders del PNIN de Poblet són indispensables alhora de realitzar els transectes per estudiar els carnívors.

d'animals hem de tenir necessàriament un substrat tou on aquestes puguin quedar impreses. Els millors substrats per trobar petjades són la neu, l'argila i la sorra. De vegades és difícil trobar aquests substrats en zones forestals, però sovint si que trobem llocs puntuals on hi queden petits tolls d'aigua de la

pluja que en pocs dies ens poden proporcionar petjades impreses. La neu és un dels substrats més fidels alhora de deixar petjades però hem de tenir en compte que a la nit es glaça, fet que de vegades fa difícil la impressió de petjades. La sorra és un bon medi, sempre i quan tingui un bon grau d'humitat fet que provoca que els grans de sorra es cohesionin i la marca perduri.

Quan ens trobem en un medi on és difícil que quedin petjades impreses també podem posar en pràctica diverses tècniques, les anomenades trampes de rastres que ens permetran obtenir-ne. En general l'estudi de les petjades, juntament amb el coneixement d'altres aspectes del medi en què ens trobem, ens permet saber l'espècie objecte d'estudi.

Una resta, en canvi, és un element sòlid de naturalesa corporal o fisiològica que sol ser producte de pèrdues, excrecions o de la mort de l'animal com ara els excrements, les egragòpiles, els pèls o les restes òssies. Les

restes són recol·lectables. Els excrements són una de les restes que ens poden donar més informació dels animals que viuen en un medi determinat. Per tal de localitzar excrements hem de dirigir-nos a llocs susceptibles que en tinguin, com per exemple les passeres d'animals, els senders, els cingles

o les acumulacions de pedra on sovint s'hi acumulen latrines. Els excrements també ens podem donar dades diverses sobre la dieta d'una espècie determinada, com freqüències d'aparició de cada tipus de presa, el pes mitjà de les preses, relació de biomasses, etc. En determinats casos però és difícil determinar l'espècie objecte d'estudi amb l'estudi d'un excrement.

La majoria d'aquests mètodes ens donen dades d'absència i/o presència d'una espècie en un lloc o en un espai, i dades d'abundància d'espècies, considerant que l'abundància de rastres o restes és proporcional a l'abundància d'individus. Rarament podrem obtenir dades de densitat.

El bosc de Poblet és una zona eminentment forestal i amb un relleu molt accidentat, fet que fa complicat utilitzar alguns mètodes directes, degut principalment a manca de visibilitat i de vies adients d'accés per tot l'espai. L'obtenció de petjades també és complicada ja que els sòls són poc argilosos i en general bastant pedregosos. D'aquesta manera la metodologia que s'utilitza per l'estudi dels carnívors en aquest espai és el comptatge de rastres i restes al llarg de diversos transectes que recorren per senders, camins, llits de barrancs i cingles. Es preveu obtenir dades de presència i absència d'espècies, i també dades d'abundància, tenint en compte diverses variables com l'hàbitat, la situació geogràfica o l'altitud, i relacionant-les amb altres paràmetres. També es preveu col·locar trampes fotogràfiques per millorar els resultats sobretot en algunes espècies difícils de detectar per mètodes indirectes.

Apriori, es preveu una fàcil detecció d'espècies com la guineu, la fagina i en menor grau la geneta i el toixó, ja que són força abundants i la metodologia és molt favorable a la seva detecció. La mostela serà més difícil de detectar degut a que és un animal de reduïdes

dimensions on els seus rastres són difícils de trobar. Finalment, el turó i el gat salvatge són les dues grans incògnites del bosc de Poblet. Ja fa temps que no es tenen dades de cap contacte amb alguna d'aquestes dues espècies a la zona, i per tant, no es coneix si hi segueixen habitant, i en tot cas, si encara s'hi troben, és amb unes densitats molt baixes fet que els fa molt difícils de detectar.

Bibliografia

BORAU, A. & DOMINGO, M. (1996). *Importància faunística de les muntanyes de Prades*. Treb. Cent. Hist. Nat. Conca de Barberà 1:49-61. Ed. CHNCB. Montblanc.

MARTÍ, F. & SOLÉ, J. (1996) *Fauna vertebrada d'interès zoogeogràfic a les muntanyes de Prades i al bloc del Gaià*. Treb. Cent. Hist. Nat. Conca de Barberà, 1: 77-87. CHNCB. Montblanc.

POMARES, C. (2004) *La fauna del bosc de Poblet*. Reboll, 5:9-11, II època.

TELLERIA, J.L. (1986). *Manual para el censo de los vertebrados terrestres*. Madrid. Ed. Raices.

Figura 6. El toixó (*Meles meles*) és un dels carnívors més abundants del Paratge Natural de Poblet.

BORAU, A. & DOMINGO, M. (1998). *Muntanyes de Prades: paisatge i fauna*. Cossetània Edicions. Valls.

CASASSAS, LL. ET. AL. (1988). *La natura i l'home a les muntanyes de Prades*. Ed. CECB. Montblanc.

DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA I PESCA (1997). *Pla d'ús i gestió del Paratge Natural d'Interès Nacional de la Vall del Monestir de Poblet*. Montblanc

DEPARTAMENT DE MEDI AMBIENT I CENTRE D'HISTÒRIA NATURAL DE LA CONCA DE BARBERÀ (2000). *Inventari faunístic del Paratge Natural d'Interès Nacional de la Vall del Monestir de Poblet, la Reserva Natural Parcial del Barranc del Titllar i la Reserva Natural Parcial del barranc de la Trinitat*. Montblanc.